

Julián Carrón
AR YRA VILTIS?
Atradimo žavesys*

1 SKYRIUS

**„BLOGIAU UŽ DABARTINĘ KRIZĘ BŪTŲ TIK TAI,
JEI MES NEIŠNAUDOTUME JOS DUOTO ŠANSO“**

„Blogiau už dabartinę krizę būtų tik tai, jei mes neišnaudotume jos duoto šanso“¹. Šie popiežiaus Pranciškaus žodžiai prašo suvokti tai, kas mums įvyko, tai, kuo gyvename jau gerus metus.

1. Susidūrimas su tikrove

Norėdami atsiliepti į tą iššūkį, kuris nė vieno nepaliko abejingo, nuo pat pradžių sau iškelėme darbo hipotezę², Giussani sakini: „Koks nors individas, retai susidurdavęs su tikrove, nes, pavyzdžiui, jo gyvenime nebuvo daug vargo, turės labai menką savimonės jausmą, menčiau suvoks savo proto energiją ir sutelktumą“. Taigi, sekdami Giussani, buvome kviečiami „nuolatos intensyviai išgyventi tikrovę“³, nieko necenzūruojant ir neneigiant. Nes viena, kai negali ignoruoti ar išvengti aplinkybių smūgio, ir visai kas kita, kai jas išgyveni, priimdamas jų metamą iššūkį.

Tikrinant šią hipotezę, net ir tokia kebli Covid sukelta situacija paradoksaliu būdu gali tapti proga sustiprinti savimonę, kuri dažnai būna apsiblaususi, ir dar geriau suvokti savo proto energiją ir sutelktumą; kitaip tariant, ji gali tapti proga nubusti žmogiškumui: sąmonei, protui ir meilei.

Kas atsitiko? Praėjus daugiau nei metams, kas įvyko mums ir aplink mus?

Daugelis paminėjo dvi fazes, du skirtingus mūsų patirties, susidūrus su pandemija, veidus pirmosios ir antrosios viruso plitimo bangos metu. Antroji banga, kaip pastebėjo Antonio Scurati, „mus užtiko ne ką labiau tepasiruošusius ir ne ką labiau tesubrendusius, tik labiau pavargusius, išsigandusius, pasipiktinusius, menkesnius“⁴. Tarsi nebūtume nieko pasimokę iš viso to, kas įvyko per pirmąją bangą, kad užaugtume, kad augtų mūsų savimonė ir bręstų gilesnis savęs suvokimas. Tą galima nujauti iš to, kas atsiskleidė per antrąją bangą: sustiprėjęs trapumo jausmas, apėmęs netikrumas ir nerimas, ženklai, kurie parodo, kaip pastebėjo Massimo Recalcati, kad „tikroji trauma nėra praeitis, bet ateitis“. Antroji banga, „sunaikindama iliuziją, kad gyvenimas grįš į normalias vėžias, ko taip tikėjomės, [...] praplėtė košmaro horizontą. Antrasis traumos momentas yra skausmingesnis už pirmąjį, nes parodo, kad blogis nepasibaigė, kad jis vis dar gyvas tarp mūsų. Vasaros pažadintos viltys sudužo. Toks nusivylimas yra šiandien vyraujantis jausmas“⁵.

Jau kuris laikas buvome įpratę gyventi tariamoje saugumo būsenoje, su iliuzija, kad mes valdome tikrovę. Virusų paplitimas tą iliuziją gerai krestelėjo. Vis dėlto, praėjus pirmajai bangai, reikėjo visai nedaug, kad save įtikintume, kad situacija ir vėl mūsų rankose ir kad grįžimas į normalų gyvenimą pasiekiamas ranka. Todėl kas daugiau, kas mažiau, bet visi pasidžiaugėme vasara. Tačiau „nežinome to, ką žinome, ir netgi to, ką trokštame žinoti, kol nesame išbandomi“⁶.

* Leidimas ruošiamas.

¹ Pranciškus, Sekminių Homilija, 2020 m. gegužės 31 d.

² Plg. J. Carron, „Žmogiškumo nubudimas. Svaiginamo laiko refleksijos“, Comunione e Liberazione Brolija 2020.

³ L. Giussani, „Religinis jausmas“, Tyto Alba, Vilnius 2000, p.135, 150.

⁴ A. Scurati, „Griežtos (ir viltingos) Kalėdos“ (it. *Un Natale Severo (e di speranza)*), *Corriere della Sera*, 2020 m. lapkričio 20 d., p. 11.

⁵ M. Recalcati, „Antrosios bangos trauma. Jeigu stiprėja ateities baimė“ (it. *Il trauma della seconda ondata. Se cresce la paura del futuro*), *la Repubblica*, 2020 m. spalio 31 d., p. 28.

⁶ Th. Wilder, „Kovo idos“ (it. *Idi di marzo*), Mondadori, Milan 1951, p. 56.

Antroji banga dar kartą sugriovė svajones ir pasitikėjimą savimi, primindama, kad tikrovės galiausiai negalime kontroliuoti. Cesare Cornaggia pastebi: „galvojome, kad mirtį sukelia tik atsitiktiniai faktai, tokie kaip vėžys ar avarija, ir kad užkrečiamos ligos jau nugalėtos, ir vis dėlto tas „nežinomasis“, kurio nematome ir kuriam nemokame atsakyti, mus žudo. Taip atsiranda netikrumas“⁷.

Proporcingai tam „nežinomojo pajautimui“ augo „netikrumas dėl ateities“. Antrosios bangos pradžioje ir Edgar Morin įamžino iliuzijos pabaigą žodžiu „netikrumas“. Jis rašo: „Perėjome į didelio netikrumo epochą“, ir pabrėžia, kad „krizė, kuri paliečia kiekvieno individo gyvenimą, visas šalis ir visą planetą, yra daugialypė [...]. Mes visi esame dalis šio nuotykių, kupino nemokšiško, nežinios, beprotystės, protingumo, paslapties, svajonių, džiaugsmo, skausmo. Ir netikrumo“⁸. Nepaisant padrašinančių kalbų, optimizmo, kylančio iš mokslo pasiekimų ir farmacijos industrijos iniciatyvų, mumyse vis dar slepiasi grėsmingas siaubas.

Po daugiau nei metų mes vis dar blaškomės nesiorientuodami, nežinodami, kiek ilgai dar tai tęsis, net jei, visa laimė, pagaliau atsiranda vis konkretesnių ženklų, kad išeitis bus. Pagyvensim, pamatysim, bet kaip ir visi tikimės, kad viskas išsispręs kaip galima greičiau. Nupasakota situacija, kuri taip plačiai įtraukė žmonių, visuomenių ir viso pasaulio gyvenimus, iš pačios mūsų išgyvenimų gelmės į paviršių iškėlė klausimą, kuris lydi visą žmogaus egzistavimą: ar yra viltis?

„Ar yra viltis?“. Šių Rekolekcijų pavadinimas nuaidėjo mumyse ir visuose, kurie buvo pakviesti dalyvauti, kaip atsitiko gruodį, per studentų Rekolekcijas. „Jūs visada atrandate būtent tai, kas paliečia kažką manyje. Ši tema yra esminė!“, taip atsakė viena studentė tam, kas ją pakvietė. Kitas žmogus pasakė: „Pasiūlytas pavadinimas rezonavo manyje, būtent šis klausimas mane lydėjo visą šį laiką“.

Klausimas kyla iš sudėtingos kasdienybės gelmių. Viena bičiulė man parašė: „Nuo praėjusio spalio, turint omenyje pandemijos situaciją, kuri ir vėl ėmė blogėti, ir bendrą žiaurumą, kuris plito ir vis dažniau tapdavo girdimų naujienų dalimi, man įsikalė toks klausimas: „Ar aš turiu viltį, kad viso ko laukia geras likimas?“. Ir deja tegalėjau atsakyti: „Nežinau“. Mirė daug žmonių, ir dar ir šiandien, praėjus metams, mirtys nuo Covid nesiliauja. Nemažai mano ir mano vyro draugų, mums brangių žmonių, buvo stipriai paliesti ekonominės krizės. Be to, kai kurios skausmingos naujienos ir nemaži vargai, kuriuos išgyvenu, ypač darbe, mane privertė ištarti: „Nebesu tikra, kad viso ko laukia geras likimas, viskas man sako priešingai“. Supratau, kad toks mano klausimas atskleidžia baimę, kad dalykų, santykių ir brangių žmonių laukia nebūtis. Iš pradžių neleidau sau pripažinti, kad man kilo toks klausimas. Jeigu atvirai, man buvo labai gėda. Paskui prisiminiau, kad mano gyvenime patys svarbiausi žingsniai sekė po nepatogių, neįprastų ir sudėtingų klausimų. Labiausiai mane „drąsinai“ pažvelgti į savo klausimą tu: kai sužinojau, kad Rekolekcijų pavadinimas bus „Ar yra viltis?“, supratau, koks geras man esi draugas; pagalvojau: „Tik pažiūrėk, tas žmogus ne tik nebijo iškelti sau tokio klausimo, bet net ir nebijo pasiūlyti jo visiems kitiems“; todėl tuo pat metu man tapai ir tėvu, nes padėjai nebijoti pažvelgti į save ir pamilti savo klausimus. Bėgant mėnesiams, šis klausimas vis labiau įsiliepsnojo ir su apmaudu turiu pripažinti, kad aš vis dar negaliu į jį atsakyti. Taigi klausiu tavęs: kas man gali padėti atrasti atsakymą?“.

Iškart pasakysiu: pirmoji pagalba ateina iš paties klausimo, kaip daugelis man parašė. „Klausimas apie viltį mane paliečia savo jėga. Ir vėl šis klausimas išlaisvina mūsų šališką žvilgsnį ir atveria į kitą: mums rinktis, ar sekti tuo poveikiu, ar stengtis jį nuslopinti. Šis klausimas man atrodo aktualesnis nei bet kada, ir nenoriu iššvaistyti jo duoto šanso“. Kitas žmogus pabrėžia: „Suvokiu, kad jau dabar mano dienos pažymėtos šito klausimo, ir tai mane padaro atidesnę ir atviresnę tam, kas atsitinka“. Dar kitas pastebi: „Svarbu leisti, kad tas klausimas įstrigtų, kad įsikabintų, kur tik jam patinka, kad neduotų mums ramybės. „Ar yra viltis?“. Daryti viską, kad įsileistume šį klausimą, daryti viską, kad jo nepašalintume iš savo dienų, daryti viską, kad nemeluotume, kad nesakytume, kad galiausiai vilties nėra, bet apsimetame, kad yra, nes taip patogiau“.

⁷ C.M. Cornaggia, „Nerimas, baimė, netikrumas: štai ko dar nežinome“ (it. *Ansia, paura, insicurezza: ecco quel che ancora non sappiamo*), interviu su Paolo Vites, *ilsussidiario.net*, 2020 m. lapkričio 8d.

⁸ E. Morin, „Netikrumo galia“ (it. *Il potere dell'incertezza*), *la Repubblica*, 2020 m. spalio 1 d., p. 27.

2. Įvairios pozicijos susidūrus su tuo, kas įvyko

Kiekvienas kviečiamas asmeniškai atsakyti į užduotą klausimą, stebint save veikiančius, įvardinant, kaip žiūrime į gyvenimą ir kaip jame veikiame, nes niekam nuolaidos nedaromos. Todėl pabandykime visų pirma peržvelgti kai kurias pozicijas, kurias pastebėjome savyje ir kituose susidūrus su tuo, kas įvyko, ir kurios daugiau ar mažiau būdingos ir mums. Tai mums padės geriau suprasti užduotą klausimą, jo aktualumą gyvenime ir tai, koks kelias mus nuves į atsakymą.

a) *Pagunda panaikinti faktus*

Praėjusį gruodį garsusis Jungtinių Valstijų žurnalas „Time“ viršelį „paskyrė“ 2020-iesiems: skaičius buvo užrašytas juodai, itin dideliu šriftu, ir užbrauktas raudonu kryžiumi. Žemiau, mažomis raidėmis, parašyta: „Patys blogiausi metai“. Taip ant praėjusių metų buvo uždėtas simbolinis kryžius, tarsi norėtume juos panaikinti. Tačiau kaip visi žinome, trijų milijonų aukų ir pandemijos sukeltos ekonominės krizės (kurios blogiausių padarinių turbūt dar nepatyrėme) neįmanoma panaikinti! „Tokia yra metų, kurių nenorėtum dar kartą išvysti, istorija“. Taip prasideda Stephanie Zacharek vedamasis straipsnis⁹.

Pagunda ištrinti tai, kas mus remia prie sienos ir verčia paklausti savęs, kas gyvenimui suteikia prasmę, tyko visada, kaip parašė vienas studentas: „Ar mano gyvenime yra viltis – tokį klausimą sau užduodu kiekvieną vakarą, prieš užmigdamas, jau dvidešimt vieną dieną, nuo tada, kai izoliavausi dėl Covid. Sunkios buvo tos dienos. Liga su manimi gana griežta. Dėl šios priežasties atsakymas į šį klausimą, bent iš pradžių, buvo trumpas ir atžarus: „Ne, vilties nėra“. Šis laikotarpis tebuvo momentas, kurį reiktų ištrinti. Tik norėjau viską pergyventi atsibusdamas, maitindamasis, prausdamasis, dirbdamas ir paskui grįždamas į lovą, kad kitą dieną viskas kartotųsi iš naujo. Rytoj būsiu laisvas, bet – yra didelis „bet“ – klausiu savęs, ar dvidešimt viena diena, išgyvena šitaip, nepanaikino to, kas esu“. Daugelis iš mūsų patyrė savo kailiu, kad stengėmės tik visa tai pergyventi ir, vos tik praėjus blogiausiam, pašalinti tą išgyventą momentą. To pasekmė – savimonės susilpnėjimas, nepasitikėjimas savo ateitimi.

Buvo, kas nenorėjo užsimerkti, nesistengė visko pamiršti, bet priešingai, troško, kad šios aplinkybės nepraeitų veltui. „Iškart pasakysiu, kad šie metai kaip niekada man tapo proga pastebėti, kokia esu trapi ir ribota, tačiau negalėčiau pasakyti, kad šie mano jausmai man pakenktų, priešingai, jie leido man atrasti, kaip man reikia, kad mano gyvenimas remtųsi kažkuo kitu, o ne manimi, pilnatve, kurios nesukuriu aš, kuri nepriklauso nuo aplinkybių, nepriklauso nuo manęs, ir išlieka!“.

b) *Liūdesys ir baimė*

Daugybė jausmų, kurių turbūt niekada sau neprisipažinome ir į kuriuos mažai gilinomės, nes mus guodė tai, kad viskas klojosi gerai, šiuo laiku iškilo į paviršių labai įkyriai, tapo sunku juos paslėpti. Ispanų žurnalistas Salvador Sostres parašė: „Pirmą kartą su savo bičiuliu kalbėjaisi apie nusivylimą, apie liūdesį, ir pirmą kartą nežinome, ką pasakyti ar ką padaryti, ir esame labai pavargę, nes mažai miegojome, ir suvokiame, kad iki šios dienos niekada iš tikrųjų neabejojome, kad galime kažką padaryti savo jėgomis“¹⁰.

Į paviršių iškyla bausis nepatogumas, kurį jau nešiojomės giliai savyje, paslėptą šydo, apsaugotą tam tikros gyvenimo formos, visuomenės ritmo, kurio staiga nebeliko. Tuomet viskas ir atsiskleidė. Todėl daugelyje iš mūsų pasimatė ir įsišaknijo itin slogus savęs ir savo likimo matymas, tarsi jaustumė nebūtį, tarsi ateities perspektyva būtų slegiantis šešėlis, kurį puikiai apibūdina Karmelo C. Iribarren žodžiai: „Mąstau dabar žiūrėdamas / per atidarytą langą / į greitkelį, matydamas / kaip mirksi mašinos / paskutinėje atkarpoje,

⁹ S. Zacharek, „2020. Patys blogiausi metai“ (anlg. 2020. *The Worst Year Ever*), *Time*, 2020 m. gruodžio 14 d.

¹⁰ S. Sostres, „Kai mirsiu kitą kartą“ (isp. *La próxima vez que me muera*), *ABC*, 2020 m. rugsėjo 24 d.

/ prieš tunelį. Manau, / kad toks yra gyvenimas, / ir kad nėra kito. Silpnas, / lengvas šviesos mirktelėjimas link šešėlio / didesniu ar mažesniu greičiu¹¹. Taigi, gyvenimas yra ne kas kita, kaip kelionė į tamsumą? Skiriasi tik greitis?

Baiminimasis dėl savęs, dėl savo ateities, kilęs pajutus grėsmę ir priverstinai atradus, kad esame pažeidžiami, neretai prasiskverbė ir pro namų sienas, pakenkė šeimyniniams santykiams, kaip prisipažino rašytojas ir dramaturgas Francesco Piccolo: „Iki pandemijos, jeigu kas ko ir bijojo, tai veikiau mano vaikai manęs. [...] Dabar [...] instinktas mane verčia laikytis kuo toliau nuo jų. Kartais mano sūnus pasikviečia kokį bendraklasį ruošti pamokas. Beveik visada stengiuosi grįžti namo tada, kai jau bendraklasio nebėra. [...] Mano dukra gyvena Bolonijoje. [...] Ji man niekada nepaskambina, nes ją taip paveikė mano baimė, kad bijo, jog aš galvoju, kad savo skambučiu ji mane apkrės. [...] Kartais man atrodo, kad gyvenu televizijos seriale. [...] Manęs visiškai neguodžia tai, kad namuose yra sūnus, kuris bėgioja, rėkauja ir kasdien išeina. Būtent tokį naują, sudėtingą ir nenatūralų jausmų mišinį sukūrė koronavirusas: bijau savo paties vaikų labiau, nei bet kokio kito žmogaus pasaulyje“¹².

c) *Mirties baimė*

Apie kokią baimę kalbama? Ne tik apie baimę užsikrėsti, bet apie baimę mirti, nes užkratas gali turėti mirtinas pasekmes. Mirtis, kurią kruopščiai stengiamasi nusišalinti ir stumti į šalį, vėl tapo regima. Ji masyviai užėmė pasaulio bei žiniasklaidos sceną ir nustojo būti visuotinio mentaliteto laikoma vien atsitiktiniu nelaimingu atsitikimu, retai pasitaikančiu nepatogumu, kuris vis dar atsitinka, bet greitai bus įveiktas ar bent jau apribotas. Kad tai pažymėtų, „L'Espresso“ 2020-aisiais „Metų žmonėmis“ paskelbė „mirtį ir gyvenimą“. Po „nuotrauka“, kurioje pavaizduota Mirtis su kapišonu, kuri žaidžia šachmatais su kūdikiu po švininiu dangumi, ant viršelio trumpai apibendrinta: „Pabaigos baimė sukūrė ekonomines ir politines sistemas. Ir mūsų kasdieninę egzistenciją“. Pačiame žurnale, vedamajame straipsnyje, rašoma, kad mirtis, pabaigos baimė, paradoksaliu būdu, turėtų sukelti ypatingą nuojautą: „Bijoti mirti reiškia žinoti, kad yra kažkas, kas viršija mūsų individualią egzistenciją. Pabaiga. Ir Paveldėtojai“¹³. Savo straipsnyje Massimo Cacciari pabrėžia: „Mus to išmokė Leopardi [...]. Jei gyvenimas iš tikrųjų vertingas, t.y. jei jo tikslas – pasiekti kažką, kas visada būtų daugiau už ribotą egzistenciją, tuomet mirties nebijome, *ja gyvename*“¹⁴. Ja gyvenant pažadinami gilūs klausimai.

d) *Gilių klausimų nubudimas*

Heschel pastebi: „Pirmasis atsakymas į klausimą „Kas yra žmogus?“ yra toks: žmogus yra būtybė, kelianti klausimus apie save pačią. Užduodamas tokius klausimus, žmogus atranda, kad yra asmuo, o jų kokybė jam atskleidžia jo padėtį“¹⁵. Žmogus yra tas gamtos lygmuo, kuriame prigimtis apmąsto save, savo prasmę, savo ištakas ir savo likimą. „Kodėl aš čia? Kas sprendžiasi mano egzistencijoje? Šis klausimas neturi jokios prielaidos: jis duotas kartu su egzistencija“¹⁶. Tačiau klausimas apie mano gyvenimo prasmę negali būti atskirtas nuo klausimo apie mano mirties prasmę.

¹¹ «Lo penso ahora que miro / por la ventana abierta / la autopista, viendo / cómo los coches parpadean / en el último tramo, / antes de túnel. Pienso / que así es la vida, / y que no hay más. Un leve / guiño de luz hacia la sombra / a mayor o menor velocidad» (K.C. Iribarren, „Į šešėlį“ (isp. *Hacia la sombra*), in Id., *Seguro que esta historia te suena*, Renacimiento, Salamanca 2015, p. 42).

¹² F. Piccolo, „Prakeiktas viruse, išmokei mane bijoti savo paties vaikų“ (it. *Maledetto virus mi hai insegnato ad avere paura dei miei figli*), *la Repubblica*, 2021 m. vasario 1d., p. 12-13.

¹³ „Metų žmonės. Mirtis ir gyvenimas“ (it. *Persone dell'anno. La morte e la vita*), *L'Espresso* viršelis, 2020 m. gruodžio 20 d.

¹⁴ M. Cacciari, „Dėl Gyvenimo meilės“ (it. *Per amore della Vita*), *L'Espresso*, 2020 m. gruodžio 20 d., p. 17.

¹⁵ A.J. Heschel, „Kas yra žmogus?“ (it. *Chi è l'uomo?*), SE, Milan 2005, p. 42.

¹⁶ Ten pat, p. 25.

Kas leidosi paliečiamas begalinės šių dramatiškų metų iššūkio dramos, neišvengiamai pamatė savo sąmonėje pražystančius klausimus, kurių laikais, kuriuos galėtume pavadinti „normaliais“, galbūt būtume išvengę. Tačiau ši kartą, būtent dėl to, kad pavojus buvo globalus, pažeidžiamumas, vienatvė, kančia, mirtis itin įkyriai ir tiesiogiai palietė mūsų ar mūsų artimųjų kūną. Ši situacija visus pažadino iš kasdienybės snaudulio, kuris dažnai nuslopina egzistencinių klausimų gilumą ir verčia juos atrodyti perdėtus, būdingus tiems, kas nori kitiems sugadinti gyvenimo šventę. Toks burbulas sprogo, ypač kai užplūdo antroji banga: „Kančia yra agresija, šaukianti į sąmoningumą“¹⁷, mums primena Claudel.

Ignacio Carbajosa, kunigaudamas, penkias savaites praleido Madrido Covid-19 ligoninėje ir savo dienoraštyje įamžino „privilegiuoto žmonių gyvenimo ir mirties liudininko“ patirtį. Ji rašo: „Tai, ką pamačiau, manyje sukėlė kovą. Sužeidė mane“. Ką jis pamatė? Daug žmonių, tarp kurių 24 valandų mergytė ir ką tik mirusią moterį, Elena. Jis klausia: „Elena? Kur tu, Elena? Dvi gyvenimo ašys: gimimas ir mirtis per mažiau nei valandą. Kokia pagunda panaikinti vieną iš dviejų ašių! Ir kokia drąsa, iššūkis protui, išlaikyti jas abi ir atsiverti klausimui: „Kas yra žmogus, kad jį atsimeni?““. Po mėnesio, praleisto lankant Covid-19 pacientus, savo dienoraštyje užrašė: „Šiuo laikotarpiu mano protui ir meilei iššūkį metė pažinimo problema: kas yra skausmas? Kas yra mirtis? Ir kas tuomet yra gyvenimas? Kasdien turiu žvelgti į šiuos klausimus, akistatoje su sergančiais žmonėmis, kurie kenčia ir miršta“¹⁸.

Kas šiuo laikotarpiu neužsisklendė kaip koks ežys, tikrai pajuto giliai suvirpėjusias stygas, kurių gal net nežinojo turintis. Galbūt kai kas iškart jas nutildė, besistengdamas grįžti į normalų gyvenimą. Tačiau neišvengiamai patyrė smūgį, gal tik akimirka. Kaip pastebėjau anksčiau, tarsi maža, beveik nematoma sėkla įvyksta žmogiškumo nubudimo pradžia: „Būtent per tuos sunkumus, kurių man nebuvo pagailėta, 2020-ieji man sutapo su netikėtu mano „aš“ nubudimu“. Kažin, kiek žmonių tai pripažino ir kiek laiko prireiks, kol ta sėkla sudygs!

Suprantu, kad to gali pasirodyti per mažai, turint omenyje, kokia beribė ta drama, tačiau tai – tarsi pažadas: mūsų gelmių suvirpėjimas, yra ženklas, kad mumyse giliai įsišaknijęs laukimas, kad mes esame tas laukimas, laukimas to, kas būtų gyvenimo ir mirties lygmenyje, lūkestis, kad įvyks kažkas netikėto, iš ko ištrykš meilės sau srovė ir leis mūsų troškimui nubusti bei išsipildyti. Toks mūsų proto virpesys, prasmės poreikis, kurį akivaizdžiai bent akimirka pajutome, mums sudaro itin palankias sąlygas, kad aptiktume atsakymą (ten, kur jis pasirodys, ir tada, kai pasirodys). Giussani šiuo klausimu dažnai kartodavo Reinhold Niebuhr frazę: „Niekas nėra taip neįtikima, kaip atsakymas į klausimą, kuris nebuvo užduotas“¹⁹. Ką tai reiškia? Šiandien turbūt galime dar geriau tai suprasti paskutinių metų patirties dėka: kuo geriau suvokiame problemą, tuo didesnis manyje gimsta poreikis, tuo esu atidesnis ir menkiausiam atsakymo aidui, užuominai, kuri sužadina mano smalsumą²⁰.

Gerai būtų nepamiršti, kad nors egzistencijos prasmės klausimas yra toks įkyrus ir neišvengiamas, jis tėra tik kvietimas, kurio galima atsisakyti. Atsisakymas veda į tai, kad to klausimo suvokimas tampa vis siauresnis, kol galiausiai jis užslepiamas. „Klausimas yra neišvengiamas, bet dėmesys tam klausimui – ne. Todėl ne vienas jį laiko beverčiu [...]. Tuomet klausimas apie egzistencijos prasmę nublanksta ir galiausiai išnyksta. Kaip sakė Gide, galiausiai „niekam-jo-nebereikia“²¹. Kas nuo šio klausimo nebėga, patiria, kad jis leidžia pažinti, sugeba pažadinti: „Per šiuos „beprecedenčius“ metus manyje įvyko tikras perversmas: nebeskubu kuo greičiau padėti tašką, pakišdama sau tobulus, nepriekaištingus, bet standartinius atsakymus;

¹⁷ P. Claudel, „Trijų šventųjų figūros moderniems laikams“ (it. *Tre figure sante per il tempo moderno*), Paoline, Alba (Cn) 1997, p. 46.

¹⁸ I. Carbajosa, „Privilegiuotas liudininkas“ (it. *Testimone privilegiato*), Itaca, Castel Bolognese (Ra) 2020, p. 16, 66, 96.

¹⁹ R. Niebuhr, „Likimas ir istorija. Raštų antologija“ (it. *Il destino e la storia. Antologia degli scritti*), sudarė E. Buzzi, Rizzoli, Milanas 1999, p. 66.

²⁰ Luigi Maria Epicoco pastebi: „Šio momento tikslas nėra išgyventi neužsikrėtus, bet greičiau suvokti, kad net ir per šią patirtį nebegalime atidėlioti didžiojo gyvenimo prasmės klausimo, kurį pandemija energingai gražina į sceną“ (L.M. Epicoco, dialogas su S. Gaeta, „Viltis nemirė. Tikėjimo žodžiai krizės laikotarpiu“ (it. *La speranza non è morta. Parole di fede in tempo di crisi*), San Paolo, Cinisello Balsamo-Mi 2020, p. 40).

²¹ F. Varillon, „Dievo nuolankumas“ (it. *L'umiltà di Dio*), Qiqajon - Comunità di Bose, Magnano (Bi) 1999, p. 30.

priešingai, man reikia visiškai priešingo dalyko: išlaikyti savo klausimą gyvą, priimti jo dramatiškumą, nes su tokiu dvasios neturtu, kuris nieko nesisavina, kuris nesiremia schemomis, ritualais, įsitikinimais, man suteikiama galimybė pastebėti tai, kas yra“.

3. Vertinimo kriterijus

Rimtai priimti žmogiškuosius poreikius reiškia turėti rankose kriterijų, kuris leis įvertinti visa tai, kas mus užklups, visas (savo ir kitų) pozicijas, atpažinti melą bei iliuzijas ir pripažinti tai, kas vertinga. Galutiniai ir mus sudarantys klausimai, „protingos, dramatiškos emocijos“²², kurios pasitvirtina mūsų „aš“ gilumoje, yra tas taškas, pagal kurį vertiname kiekvieną pasiūlymą, kiekvieną perspektyvą, kiekvieną susitikimą.

Ungaretti viename savo eilėraštyje rašo: „Mano širdis / šiandien / yra ne kas kita / kaip ilgesio plakimas“²³. Etty Hillesum jam paantrina: „Visada jausdavau tą skausmingą nepasotinamą troškimą, tą ilgėjimąsi kažko, kas man atrodė nepasiekiamą“²⁴. Mumyse gyvena tas paslaptingas, neužgęstantis ilgesys, tarsi nematomas, nepažįstamas fonas, su kuriuo lyginame visą gyvenimą ir visus santykius. Šv. Augustinas jį vadina neramybe: „Tu mus sukūrei sau, o mūsų širdis nerami, kol neranda atilsio tavyje“²⁵. Ta nerami širdis tampa vertinimo kriterijumi atrasti tai, kam ji sukurta. Jis nesuklys, nes patvirtinimas ateina iš atilsio patyrimo. Tai, kas atsako į jo neramybę, į jo laukimą, atpažįstama iš atilsio, kurį patiria, kai tai susitinka, ir tas atilsis saugo ir išaukština laukimą²⁶.

Nepriklausomai nuo to, kur žmogus gimė, kokia kultūra jį supa, kiekvienas į pasaulį ateina su prasmės, likimo, absoliuto troškimu, tam tikru metu jį pastebi ir pagal jį, nori to ar nenori, įsivertina, kokia bebūtų jo pozicija. Šis poreikis gali būti palaidotas po išsiblaškyimo griuvėsiais, bet tam tikri įvykiai, tokie kaip pandemija, pramuša visas apnašas, pažadina iš snaudulio ir leidžia jam pražysti, kad mes nepasitenkintume bet kokių atsakymu. Kuo labiau mus išjudina tai, kas vyksta, ir sustiprėja šis poreikis, tuo labiau krenta į akis tai, kas gali jo „imtis“, kas gali atsakyti.

Taigi pabandykime apsvarstyti įvairias pozicijas, kurias pastebėjome veikiančias ir besipinančias akistatoje su iššūkiu, kuriame esame pasinėrę ir kuriame galime save visiškai ar iš dalies atpažinti, kad įvertintume jų adekvatumą.

a) „Viskas bus gerai“

Prisiminkime pirmosios izoliacijos metu paplitusį šūkį: „Viskas bus gerai“. Išties, visiems mums būdinga tam tikra natūrali viltis, su kuria gyvename. Pamatėme, kad ji pasireiškė iškart, vos tik prasidėjo sanitarinė krizė. Tuo metu, kai medikai dosniai save dovanėjo, rizikuodami savo gyvybe, daugybė žmonių išeidavo į balkonus, kad išreikštų savo pasitikėjimą. Mes dažnai girdėjome šių žodžių aidą: „Viskas bus gerai“. Ar tokia viltis, toks optimizmas, atsilaikė priešais šio iššūkio trukmę ir sudėtingumą? Antroji banga tokią poziciją prirėmė prie sienos, atskleidė, kokia ji trapi ir nepajėgi atsilaikyti priešais cunamį, kuris mus parklupdė²⁷.

²² Plg. L. Giussani, „Religinis jausmas“, op. cit., p.66.

²³ G. Ungaretti, „Šiandien“ (it. *Oggi*), in Id., *Poesie e prose liriche. 1915-1920*, Mondadori, Milan 1989, p. 40.

²⁴ E. Hillesum, „Amsterdamas, 1941 m. kovo 16 d.“, in Id., *Diario. Edizione integrale*, Adelphi, Milan 2012, p. 58.

²⁵ „*Fecisti nos ad te [Domine] et irrequietum est cor nostrum, donec requiescat in te*“ (Šv. Augustinas, „Išpažinimai“, I,1,1).

²⁶ Ši „ramybė“, rašo Guardini, „yra kažkas daug didingesnio nei tiesiog nieko neveikimas: tai – pilnatvė pati savaime“ (R. Guardini, „Laiškai apie saviugdą“ (it. *Lettere sull'autoformazione*), Morcelliana, Brescia 1994, p. 136).

²⁷ Jean Daniélou pastebi: „Viltis nėra optimizmas. Optimizmas yra paprasta laikysena, kurios dėka mes galvojame, kad dalykai patys savaime susitvarkys. Tam tikra nevalinga jo forma blogi laiko paprasčiausia netvarka, kuri pasinaikins,

Tas pats dalykas atsitinka susidūrus su įvairiausiai prieštaravimais, kurių pilnas mūsų gyvenimas. Leopardi tai išreiškė meistriškai: „Bet jei disharmonija ausį / pažeidžia, tada iš karto / išnyksta sieloj tie vaizdai gražiausi“²⁸. Užtenka tiek nedaug, disharmonijos, kad iškiltų rizika gražiausiems vaizdams, kuriuos susikūrėme. Įsivaizduokime, kas atsitinka, kai vietoj disharmonijos užklumpa Covid, ir visos mums puikiai pažįstamos jo pasekmės.

Susidūrimas su prieštaringa aplinkybe, su tikrovės atšiaurumu, yra išbandymas mūsų laisvės pamatui. Viena studentė man rašo: „Aš visada buvau tikra, kad viltis yra ir kad išgyvename labai svarbias aplinkybes; visa tai man buvo aišku jau nuo pirmosios izoliacijos ir ypač šią vasarą, kai pagaliau galėjau atlikinėti praktiką. Ir vis dėlto pastarosiomis dienomis man labai apsunko širdis. Mano dienos vyrauja nebe viltis, bet tik vargas, tūkstančiai jį supančių minčių ir kasdinių pagundų. Kaip tai įmanoma?“.

b) *Solidarumas*

Kai tam tikras įvykis yra „visų reikalas“, kaip pasakoja Camus „Mare“, kiekvienas stengiasi su juo tvarkytis, kaip begali, ir anksčiau ar vėliau ima žlugti visos iliuzijos, kuriomis pasinaudojant stengiamasi nuo jo pabėgti. Tam tikrų įvykių žiaurumas sukrečia taip stipriai, kad priverčia susvyruoti net ir tvirčiausius įsitikinimus, kaip Tėvo Paneloux, Camus romane, kuris, susidūręs su nekaltu žmogaus mirtimi, ima abejoti idėja apie užsitarnaujamą teisingumą. „Taigi, ką daryti?“, rašo Recalcati, „Būtent tada Tėvo [Paneloux] žodžiai nušviečia žmogiškosios rūpinimosi kitu patirties prielaidą. Jos pasakoja, kaip per didįjį Marselio marą iš aštuoniasdešimt vieno vienuolio Mercy vienuolyne marą pergyveno tik keturi. Ir iš tų keturių trys pabėgo, kad išsigelbėtų. Bet vienas pasiliko. Toks yra paskutinis žodis, kurį tėvas skiria savo tikintiesiems: būti su tais, kurie moka pasilikti. Mokėjimas pasilikti išties yra pirmasis bet kokio rūpinimosi kitu vardas. Tai reiškia atsakyti į parkritusių šauksmą. Bibliiniais terminais kalbant, atitikimas randamas žodžiuose „Štai aš!“, kurie padaro žmogišką rūpinimąsi kitais žmonėmis, nepaliekant nė vieno apleisto nepriimtina blogio žiaurumui. Ne suteikiant prasmę blogiui, bet liekant su tais, kas yra jo paliesti“²⁹.

Kaip pasakė popiežius Pranciškus, Covid mums parodė, kad visi esame toje pačioje valtyje, ir tai daugelį padaršino pasiraitoti rankoves ir veikti, kiek tai įmanoma. Niekas negali paneigti, kad tokia veikla yra itin vertinga, bet tuo pat metu niekas negali tvirtinti, kad pastangų rūpintis kitais (ar jos būtų sėkmingos, ar ne) neužtenka, idant būtų atsakyta į klausimą, kuris kyla susidūrus su kraštutinėmis aplinkybėmis: mums reikia ne tik medicininės pagalbos ir gydymo, mums reikia ir to, kas padėtų žvelgti į kančią ir į mirtį, ir neleistų susmukti akistatoje su jomis. Būtent tai atskleidžia, kokios ribotos, nors ir neišvengiamos, yra pastangos solidarizuotis, laikytis kartu ir rūpintis vieni kitais. Solidarumas kaip atsakymas nėra pakankamas tam poreikiui, kurį šioje situacijoje pajuto tie, kas leidosi paliečiami to, kas atsitiko³⁰.

c) *Skiepai tarsi panacėja*

Taip ilgai laukti skiepai! Kaip nesidžiaugti, patyrus tiek kančios, baimės, pasimetimo, mirties? Tačiau negalime ignoruoti to, ką parašė Susanna Tamaro „Laiške kūdikėliui Jėzui“, kurį išpublikavo „Corriere della Sera“ praėjusių metų gruodžio 22 dieną: „Atleisk, jei tikime, kad mus išgelbės skiepai, nes skiepai tikrai bus nuostabi, nepakeičiama pagalba (toks pat nuostabus ir nepakeičiamas yra ir mokslas, kuris pasitarnauja žmogui), tačiau jie nepajėgs išsklaidyti mūsų nelaimingumo rūko. Tam reiktų naujo žvilgsnio ir ištyrintos

arba ir augimo krize. Tokiu būdu, panaikindamas blogio tragiškumą, optimizmas yra baisiausias vilties priešas“ (J. Daniélou, „Esė apie istorijos slėpinį“ (it. *Saggio sul mistero della storia*), Morcelliana, Brescia 2012, p. 370).

²⁸ G. Leopardi, „Antkapyje iškaltam gražios moters paveikslui“, in S. Račiūnas „Vyturiai sparnais išsukinėtais“, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, p.202.

²⁹ M. Recalcati, „Ir aš tavimi pasirūpinsiu“ (it. *Ed io avrò cura di te*), *la Repubblica*, 2020 m. spalio 15 d., p. 27.

³⁰ Tas pat atsitinka ir tada, kai imamės atsakinėti į kitų poreikius: „

širdies, kuri per tą žvilgsnį kalbėtų“³¹. Šie žodžiai apnuogina klausimą, kurio neįmanoma išvengti: ar pakanka skiepu, kad būtų atsakyta į tuos klausimus, kuriuos pažadino pandemija? Ar tik to mums ir tereikia, nugalėti ligą?

O kai ligai nėra vaistų? Rašo vaiko su labai sunkiu sindromu mama: „Šis itin sudėtingas laikotarpis privedė prie to, kad mano vaikas buvo paguldytas į reanimaciją, užmigdytas ir prijungtas prie aparatų. Tokiomis akimirkomis kaip ši, kabinuosi už bet kokio dalyko, kuris tik leistų man prisiminti, kad esu mylima, kad į mane visada žiūrима. Todėl skambinu ir rašau draugams, skaitau vis iš naujo tuos pačius dalykus, ieškodama jėgų. Pediatrijos skyriuje, kuriame esame, interneto ir telefono ryšys labai prastas, o Covid neleidžia su niekuo susitikti. Todėl tai, už ko dažniausiai kabinuosi, čia neprieinama. Prisimenu, kaip perskaičiau vieną iš daugelio frazių, kurių pilni laikraščiai: „Šiuos praėjusius metus būtų geriau pamiršti, žvelkime į priekį, skiepai atneša viltį“. Kaip galima galvoti, kad visa viltis tėra skiepuose? Pagalvoju apie savo vaiką: ar buvimas sveikiems mums suteikia viltį? Tada jo popieriai būtų prasti, tačiau priešingai, dažniausiai būtent jis man yra nepalyginamai didesnės vilties liudytojas. Žvilgsnis į jį ir į jo kūną man primena apie kiekvieno turimą gėrio troškimą, troškimą būti laimingiems ir mylimiems, nepaisant to, kad turime defektų. Mūsų defektai yra drama, verčianti užduoti klausimus; jie mums leidžia prašyti ir trokšti daugiau“.

Kaip užpildyti tą bedugnę, kuri pasimatė, o ne prasivėrė, užklupus kritinei sanitarinei padėčiai? Tačiau prieš atsakant, paklauskime, o kas tai per bedugnė? Tai – žmoniškų poreikių bedugnė, gyvenimo troškimo, kurį nešiojamės savyje, bedugnė. Tai taip pat ir baimė, kuri ėmė mus lydėti nuolatos, baimė mirti ir kentėti, baimė netekti gyvenimo arba baimė, kad gyvenimas taip ir neišsipildys. Ar užtenka tų „atsakymų“, kuriuos paminėjome, kad ta bedugnė būtų užpildyta?

4. Bėgimas nuo savęs

Jauna gydytoja man rašo: „Iš pradžių dienas pasitikdavau su laikysena, kad reikia tikėtis, jog dalykai eisis maždaug taip, kaip aš suplanavau. Esu gydytoja, lapkritį baigiau specializaciją, o sausį buvau ką tik persikėlusį į kitą miestą, kad pradėčiau naują darbą. Buvau pilna lūkesčių, troškau galiausiai, po visų studijų metų, realizuoti savo kaip medikės pašaukimą. Praėjusių metų kovą – pirmoji izoliacija. Ligoninės direkcija parklupdyta, mano sutartis nebėra prioritetas, ir aš nebegaliu dirbti ligoninėje. Išvis nebegaliu ten įeiti, net kad padėčiau. Niekam nereikalinga gydytoja. Per pačią pandemiją! O tuo tarpu per televiziją transliavo prašymus gydytojams atsilipti. Išsiunčiau mažiausiai dešimt CV pagal įvairius skelbimus arti ir toli namų, tačiau neatitikau kai kurių reikalavimų. Niekam nereikalinga gydytoja. Gali įsivaizduoti, kaip pykau ir kaip buvau sugniuždyta. Visada pritariau tam, ką girdėjau apie netikėtumo vertę. Tačiau tiesa ta, kad gilumoje maniau, kad vienaip ar kitaip tas netikėtumas turi patekti į mano nustatytas ribas. Todėl pasijaučiau visiškai apleista, atmesta ir pastumta į šalį. Klausinėju savęs: „Kur tavo Dievas? Jei Jis ir yra, tai pamiršo apie tave. Turbūt Jo apskritai nėra“. Vienu žodžiu, tų dienų sunkumai man labai giliai įstrigo. Tačiau norėčiau, kad mano „Covid krizė“ nepraeitų veltui. Nenorėčiau prarasti progos eiti iki galo, gvildinti savo abejones Dievo buvimu arba priešingai, galimybę, kad Dievas yra ir kad Dievui tikrai rūpi mano gyvenimas. Ar įmanoma užtikrintai, iš patirties tvirtinti, kad „net ir mūsų galvos plaukai suskaičiuoti“? Ar įmanoma tuo būti tokiems tikriems, kad galėtume pagrįstai atsakyti tiems, kas netiki, ar paprasčiausiai sau pačiai, kai man kyla abejonės?“.

Jei nenorime „iššvaistyti“ krizės, kuria gyvename, kaip sakė popiežius Pranciškus, negalime nepasinaudoti proga leisti provokuojamiems tų klausimų, kurie kyla mūsų viduje. Nešvaistyti krizės reiškia atsakyti į abejones, kurios dažnai mus apima iki pat paširdžių. Jei drąsiai jų nesutinkame ir nerandame

³¹ S. Tamaro, „Po eglute norėčiau rasti tyrumą“ (it. *Sotto l'albero vorrei ritrovare l'innocenza*), *Corriere della Sera*, 2020 m. gruodžio 22 d., p. 29.

atsakymo, kuris būtų tame pačiame klausimo lygmenyje, būname priversti bėgti nuo savęs pačių, nes tampa neįmanoma pakelti tos dramos.

Bėgti nuo savęs yra pati populiariausia išeitis, kol ji dar galima: laikytis kuo toliau nuo širdies bedugnės, nuo „neįmanomų“ patenkinti poreikių, kurių negalima prisijaukinti ir kurie gašdina.

Gal pirmosios bangos metu ir vyravo baimė bei solidarumas, bet užėjus antrajai bangai, kaip jau minėjome, įsivyravo netikrumas dėl ateities, aiškesnis prasmės poreikio suvokimas ir sunkumas išbūti akistatoje su juo. Tai skatina bėgti. Bėgame, nes negalime pakelti gyvenimo, kuris visu savimi reikalauja prasmės. Todėl stengiamės kuo labiau atitolti nuo savęs pačių, tarsi save laikytume mažiau svarbiais už visus kitus³². Viso to kaina – pusėtinas gyvenimas, žemai nuleista kartelė. Kaip neseniai parašė Alessandro Baricco: „O kada pakalbėsime apie tą kitą mirtį?, nematomą, šliaužiančią mirtį. Nėra tokio vyriausybės įsakymo, kuris į ją atsižvelgtų, nėra grafikų, kurie ją kasdien atvaizduotų, oficialiai ji neegzistuoja. Tačiau kiekvieną dieną, jau metus, ji egzistuoja: tai – visas gyvenimas, kuriuo negyvename“³³.

Bėgdami nuo savęs pačių, mes tik apsunkiname situaciją, nes niekas nebėra mūsų, viskas mums tampa svetima. Tai aprašė Giussani nepamirštamais žodžiais: „Didžiausia kliūtis mūsų žmogiškame kelyje yra „nesirūpinimas“ savuoju „aš“. Tai, kas priešinga tokiam „nesirūpinimui“, t.y. domėjimasis savuoju „aš“, virsta pirmuoju tikrai žmogiško kelio žingsniu“. Tęsia toliau: „Toks domėjimasis atrodytų akivaizdus, tačiau taip visiškai nėra: pakanka pažvelgti, kokios tuštumos spragos atsiveria kasdieniame mūsų sąmoningumo audinyje, ir kaip užsimirštame“. Jeigu atrodo, kad šie žodžiai parašyti šiems laikams, nors jie mus pasiekia iš 1995-ųjų, taip yra todėl, kad pandemija atskleidė tokią patirties dinamiką, kuri egzistavo dar prieš ją ir seka po jos. Giussani žodžiai mums leidžia suvokti, kad žmogaus sieloje visada išlieka galimybė, pagunda, lydinti mus per visas dienas: užmiršti apie save. „Po žodžiu „aš“ šiandien slepiasi didelė sumaištis, o vis dėlto [...] jei ignoruoju savąjį „aš“, ryšiai su gyvenimu niekada netaps mano, pats gyvenimas (dangus, moteris, draugas, muzika) netaps mano. Kad galėčiau rimtai ištarti „mano“, reikia aiškiai suvokti, kas sudaro manąjį „aš“. Atrasti tikrąjį savojo „aš“ mastą yra pats žavingiausias dalykas, niekas neatneša tiek daug staigmenų, kaip žmogiško savo veido atradimas“³⁴.

Tokia sumaištis plinta ir dėl išorinių mūsų asmeniui veiksnių. „Aš“ pajautimo susilpnėjimas atsiskleidžia kaip krypties, į kurią suka mūsų kultūra, ir aklavietės, į kurią ji pateko, simptomas: „Išties, civilizacija vystosi tiek, kiek joje sukuriama palankios sąlygos kiekvienam „aš“ atsiskleisti ir pažinti save“. Moderniųjų laikų pasiektas rezultatas yra paradoksalus, nes „aš“ pretenzingai pastatė save į viso ko centrą, tarsi būtų pats savęs ir visų dalykų šeimininkas, o protas save iškėlė kaip viso ko matą. Dievas, Slėpinys, į kurį visa tikrovė neišvengiamai rodo, buvo išbrauktas iš gyvenimo ir pasaulio sąvokos. Tačiau tai neprivedė prie artimesnio ir tiesioginio ryšio su tikrove, priešingai, privertė bėgti nuo jos, nuo jos reikšmės, o žmogiškąją egzistenciją susiaurino iki gryno fakto. „Esant tokiai sumaiščiai dėl tikrojo manojų „aš“ ir realybės veido, šiandien bręsta ypatinga pagunda ir toliau bėgti nuo ryšio su begaline Paslaptimi, kurią kiekvienas protingas žmogus vis tiek mato horizonte ir kiekvienos žmogiškos patirties ištakose: tenka neigti bet kokį gyvenimo pamatą. Kadangi tikrovė nepalaiko žmogaus kaip šeimininko užmačių, jo išdidumas griebiasi paskutinio ginklo – neigti bet kokį jos pamatą, savavališkai viską laikyti iliuzijos arba žaidimo dalimi. Tai, kas šiandien valdo mūsų mąstymą ir žvilgsnį, gali būti vadinama nihilizmu“³⁵.

Tokį bėgimą Biblija visai kitaip aprašo pirmajame pranašo Jonos knygos skyriuje. Mes žinome, kaip klostosi ta istorija. Dukart skyriuje pakartojama frazė: „Jona bėgo nuo Viešpaties artumo“³⁶. Tačiau toks

³² Nicola Cabasilas rašo: „Tai, ką mes darome, tai, prie ko esame pripratę, tai, kas mums atrodo teisinga – visa tai mums labai svarbu. Tik tuos dalykus, kurie iš tiesų yra mūsų, laikome menkesniais už visa kita, negalvojame, kaip jais rūpintis ir kaip per juos užsitikrinti savo teises, tarsi laikytume save ne tokiais svarbiais kaip visa kita. Atsiverskime bent jau tos naujovės, kuri viską apvertė ir perkeitė visus dalykus, dėka“ (N. Cabasilas, „Gyvenimas Kristuje“ (it. *La vita in Cristo*), Città Nuova, Roma 1994, p. 291).

³³ A. Baricco, „Daugiau niekada, pirmą seriją“ (it. *Mai più, prima puntata*), *www.ilpost.it*, 2021 m. kovo 9d.

³⁴ L. Giussani, „Žmogiškojo veido beieškant“ (it. *Alla ricerca del volto umano*), Bur, Milan 2007, p. 9.

³⁵ Ten pat, p. 10, 13.

³⁶ Plg. Jon 1,10.

bėgimas nuo Dievo, pasak Giussani, yra ir „bėgimas nuo savo atsakomybės, t.y. bėgimas nuo „vieno“ gyvenimo, nuo visų dalykų vienybės, bėgimas nuo pilnatvės, bėgimas nuo prasmės ir nuo pilnatvės“. Todėl net jei esame „ryžtingai atsidavę katalikiškam judėjimui“, kaip pasakė 1963-aisiais tuometinių atsakingųjų grupei, ir dedikuojame jam visą savo laisvą laiką, bėgimas nuo santykio su Slėpiniu „yra tuštuma, kuriai mes leidžiame įvykti kiekvieną dieną“³⁷. Tai – bėgimas nuo savęs, kuris gali įgauti įvairiausias formas.

a) *Aktyvizmas*

Iš pačių mūsų žmogiškumo gelmių kylančio šauksmo galima išvengti, jei stačia galva puolame į veiklas ir būname tokie užsiėmę, kad neturime laiko pagalvoti apie tikruosius savo poreikius. Veikla tampa kaip narkotikas. Kaip toks aktyvizmas gali užgožti mūsų gyvenimus, pamatėme tada, kai per izoliaciją buvome priversti sustoti: užsidarę namuose staiga buvome priversti pažvelgti į save. Ir kiek mūsų pamatė, kad yra tušti, pasimetę, nepakenčiami patys sau! Aktyvizmas yra veikimas be adekvataus pagrindo, todėl mūsų neatveria, nebrandina. Tokiu būdu, kai ateina „priverstinės pertraukos“ momentas, jaučiamės neužtikrintai, jaučiamės apsunkę, tarsi ant savo pečių neštumės kalnus. Apie tai man parašė jauna moteris: „Per šiuos sudėtingus ir tuščius mėnesius, pastebėjau, kad nesugebu žvelgti į kai kuriuos klausimus, ir kai jie iškyla, o taip atsitinka dažnai, stengiuosi pakasti juos po visų tų dalykų, kuriuos turiu padaryti, sąrašu, nes neturiu atsakymo. Tai mane gniuždo. Kai draugai manęs klausia, kaip gyvenu, niekada nežinau, ką atsakyti: turiu du nuostabius ir sveikus vaikus, mums viskas gerai, pandemija mums neatnešė ekonominių problemų, niekuo negaliu skųstis, bet visada jaučiu didžiulę tuštumą, didžiulę vienatvę, visada būnu pikta ir matau tik blogąją viso ko pusę. Beveik niekada nesijaučiu laisvai su draugais, nes bijau, kad jei parodysiu savo tuštumą, susikurs ta nejauki tylą, nuo kurios nebus galima pabėgti, nebent labai greitai pakeisčiau temą“.

Aktyvizmas, apie kurį kalbu, gali būti susijęs su skirtingais dalykais ir sritimis: paprastai tai būna darbas, bet gali būti ir partija, kultūrinė asociacija, savanorystė arba, kaip sakė Giussani, „katalikiškas judėjimas“. Mums patiems tokia pozicija visiškai nesvetima: nesunkiai galime veiklomis užpildyti rūpinimosi savo žmogiškumu tuštumą. Net ir „judėjimo reikalų tvarkymas“ gali tapti būdu bėgti nuo savęs.

Dažnai Giussani mus įspėdavo saugotis tokios pozicijos, paaiškindamas, kas yra jos ištakose. Išties, aktyvizmas reiškia, kad tie dalykai, kuriuos darome, kuriais užsiimame ir kuriuose ieškome pasitenkinimo, o ne Dievas, ne Kristus, ne ryšys su Slėpiniu, tapusiu kūnu, iš esmės suteikia prasmę gyvenimui, tampa tuo, ką iš tikrųjų vertiname. „Iš esmės, galiausiai labiau vertiname visa kita, o ne Kristų“. Esame prisirišę prie judėjimo ne dėl Slėpinio, kurį jis atneša, bet dėl veiklų, kuriomis užsiimame. „Tai neaugina mūsų gyvenimo patirties“³⁸. Negalvokime, kad tai perdėta. Išties, kai tai, kas mums jungia, yra tik mūsų veiklos, anksčiau ar vėliau buvimas kartu mūsų nebedomins: „Prieš trisdešimt metų, pabaigęs universitetą, palikau judėjimą: mano dienos buvo pilnos veiklų ir pažinčių, bet visa tai buvo praradę prasmę, atrodė savaime suprantama, todėl gyvenimas tapo bevaisis“.

b) *Prasiblaškyti, kad triukšmas užpildytų tą tuštumą*

Kai tampa praktiškai neišvengiama suvokti savo trapumą (kaip atsitiko per šį provokacijų ir išbandymų laikotarpį), kai tarsi ranka prisiliečiame prie savo situacijos, savo laikinumo, nesunkiai griebiamės išsiblaškyimo ginklo. Kadangi mus apima įvairūs klausimai, kurie verčia abejoti savimi, kurie mus gąsdina arba į kuriuos nežinome atsakymo, užpildome tą tuštumą triukšmu. Turėdami laisvo laiko, vaikomės įvairių

³⁷ Comunione e Liberazione Brolija, „Vaizdinė ir garsinė medžiaga“, Rekolekcijos atsakingiesiems už moksleivius, Varigotti (SV), 1963 m. gruodžio 6-9 d.

³⁸ L. Giussani, „Žmogiškas tikėjimo vertingumas“ (it. *La convenienza umana della fede*), Bur, Milan 2018, p.104, 107.

stimulų, naujienų, blaškomės tai šen tai ten internete, socialiniuose tinkluose, ieškome visada naujų interesų, greitai pereiname nuo vieno dalyko prie kito, į nieką nesigilindami: mūsų tikslas, išpažintas ar nutylėtas, yra apeiti likimo klausimą, tą jaučiamą poreikį, stengtis nepaisyti savęs³⁹. Mes žinome, kad tas ginklas yra bukas ir nepadedas, bet pasitenkiname ta ramybe, kurią bent kuriam laikui jis mums užtikrina.

Išsiblašymas ir nesusimąstymas tampa daugybės mūsų dienų dalimi ir netgi ilgų mūsų gyvenimo etapų bruožu. Jie tam tikra prasme atskleidžia kitą ciniškumo pusę: išties, kai išsiblašymas nebeveikia, tada tampame cinikais, tai yra kitas būdas užtrenkti duris poreikiams, nes pakanka viskam prilipdyti „nesąmonės“ etiketę ir plaukti „ant nebūties pajautimo keteros“⁴⁰.

Bernanos prisipažįsta: „Nemaniau, kad tai, ką apibrėžiame tokiu įprastu žodžiu „išsiblašymas“, gali įgauti suskilimo, subyrėjimo reikšmę“⁴¹. Mūsų asmuo paskęsta susvetimėjime, mechanizme; vis mažiau save pažįstame: išsiblaškę reiškia atitrūkę nuo gyvenimo esmės.

c) *Grįžti į normalų gyvenimą, kad būtų galima užversti šitą puslapį*

„Kas mūsų laukia? Ar tikrai jau viskas baigėsi? Galime grįžti prie to, kuo kažkada buvo mūsų gyvenimas, ar tai praėjo visiems laikams?“⁴², klausė Orwell 1939-aisiais. Šis klausimas neprarado savo aktualumo. Kuo greičiau užversti puslapį, palikti užnugaryje viską, kas atsitiko, užmiršti! Atrodo, kad visur girdimas būtent toks reikalavimas: elgtis, tarsi nieko nebūtų atsitikę, tarsi tie klausimai nebūtų pažadinti, tarsi nebūtų buvę tiek mirčių, o pasimetimas būtų tik nelaimingas atsitikimas, kurį kempine galima nutrinti. Kaip savo gyvenimo pabaigoje rašė Vasilij Grossman, tokia pagunda tyko visada: „Kad viskas vėl būtų taip, kaip buvo prieš tą nepakenčiamą pokytį, kad viskas vėl taptų įpročiu, pažįstamu dalyku, ir kad nebebūtų tos naujienos, kuri laužo kaulus ir patenka į kraują...“⁴³. Tokia pozicija niekada nesuteiks nieko vertingo mūsų patirčiai, akivaizdu, kad bus priešingai.

³⁹ Kaip pabrėžia Romano Guardini, „išsiblašymas yra būsena, kurioje žmogus neturi centro, nėra vieningas, jo mintys šokinėja nuo vieno objekto prie kito, jo jausmai neapibrėžiami, o jo valia nėra savo galimybių šeiminkė (R. Guardini, „Įvadas į maldą“ (it. *Introduzione alla preghiera*), Morcelliana, Brescia 1973, p. 23).

⁴⁰ L. Giussani, „Artumas su Kristumi“ (it. *La familiarità con Cristo*), San Paolo, Cinisello Balsamo (Mi) 2008, p. 147.

⁴¹ G. Bernanos, „Kaimo vikaro dienoraštis“ (it. *Diario di un curato di campagna*), Mondadori, Milan 1967, p. 238-239.

⁴² G. Orwell, „Oro gurkšnis“ (it. *Una boccata d'aria*), in Id., *Romanzi e saggi*, Mondadori, Milan 2000, p. 763.

⁴³ V. Grossman, „Gėris tebūna su jumis!“ (it. *Il bene sia con voi!*), Adelphi, Milan 2011, p. 212.

2 SKYRIUS

MES *ESAME* LAUKIMAS

Aktyvizmas, išsiblaškyimas, reikalavimas grįžti į normalų gyvenimą (suvokiamas ne kaip natūralus troškimas nugalėti sunkumus, atkurti išliekantį sanitarinės ir ekonominės situacijos stabilumą, bet kaip nerimastingas noras užsimiršti, nutildyti žmogiškuosius klausimus) – tai būdai bėgti nuo savęs ir nuo tikrovės. Jie yra įprasta daugelio žmonių pozicija, kuri leidžia nesigilinti į savojo „aš“ gilumą, dar kitaip apibendrintai pavadintą „laukimu“: gyvenimo, reikšmės, pilnatvės, išsipildymo laukimu. Tačiau kaip jau minėjome, iškyla tokios aplinkybės kaip pandemija, atnešančios daugybę pasekmių, ir bent kelioms akimirkoms mus išplėšia iš išsiblaškyimo nagų, sustabdo mus, bėgančius nuo savęs, ir priverčia į save pažvelgti.

Kodėl mūsų pastangos kažką realizuoti arba pabėgti nuo savęs sužlunga? Nes „siela viršija pasaulį, nepasitenkina tuo, ką mato akys, tuo, ką žinau. Verkia iš ilgesio“¹. Kad ir kaip atkakliai ar intensyviai beveiktume, mūsų pastangos mums neatneša išsipildymo, kurio tiesiogiai ar netiesiogiai laukiame, kai atsibundame ryte, kai imamės savo veiklų ar organizuojame „pabėgimus“. Mūsų jėgos ir visi tie dalykai, kurių sugebame pasiekti, struktūriškai nėra pakankami, idant sulauktume to, ko iš tikrųjų laukiame. Todėl Simone Weil taikliai pastebi: „Pačių brangiausių dalykų ne ieškoma, o laukiama. Išties, žmogus negali jų atrasti savo jėgomis, ir jei imsis ieškoti, vietoj jų atras netikras brangenybes ir nesugebės pastebėti, kad jos neautentiškos“².

1. Neištrinamas faktas

Taigi, laukimas yra tai, kas išlieka, kai visos mūsų pastangos (nors ir sėkmingos, netgi sakyčiau ypač tos sėkmingos) pasirodo nepajėgios pasiekti tikslą, t.y. neatneša man išsipildymo, pilnatvės čia ir dabar, kiekvieną akimirka, ne rytoj ar anapus.

Vienas iš didžiųjų šiuolaikinių poetų, kurio visai neseniai netekome, Adam Zagajewski, tokiais žodžiais įamžino mūsų laukimo platybę:

„Tos trumpos akimirkos
Kurios nutinka taip retai –
Ar tai ir yra gyvenimas?
Tos kelios dienos,
Kai grįžta aiškumas –
Ar tai ir yra gyvenimas?
Tos akimirkos, kai muzika
Susigražina savo orumą –
Ar tai ir yra gyvenimas?
Tos retos valandos,
Kai triumfuoja meilė –
Ar tai ir yra gyvenimas?“³.

Poezija pavyzdinčiai perteikia tą balsą, kurio esama kiekvieno patirtyje. Ir nors kultūra, kurioje gyvename, stengiasi numalšinti tokią laukimą, jį įbauginti ar iškreipti, visos tos pastangos susiduria su kai kuo, ko neįmanoma išvengti: su mūsų žmogiška prigimtimi. Tai pripažįsta Bertold Brecht savo eilėraštyje:

„Netenkinti troškimų, priešingai,

¹ P. Van der Meer, „Atsivertusiojo dienoraštis“ (it. *Diario di un convertito*), Paoline, Alba (Cn) 1967, p. 34.

² S. Weil, „Dievo laukimas“ (it. *Attesa di Dio*), Rusconi, Milan 1972, p. 76.

³ A. Zagajewski, „Trumpos akimirkos“ (it. *I brevi istanti*), in Id. *Guarire dal silenzio*, Mondadori, Milan 2020, p. 16.

Pamiršti juos, sako, yra išmintingumas.

Viso to aš negaliu:

Tikrai, kokiais tamsiais laikais gyvenu!“⁴.

Net ir tamsūs laikai negali iš širdies išrauti troškimo, laukimo, kad kažkas atsakytų į mūsų gyvenimo troškulį. „Vyraujanti kultūra“, kuri tam tikra prasme suinteresuota piršti įsitikinimą, kad gyvenimas neturi prasmės, ir tokiu būdu skatina nihilizmą, „nors ir gali prasiskverbti į individo, taigi ir į minios, mąstymą, turi tam tikrą ribą, su kuria susidūrusi privalo sustoti: tai – žmogiška prigimtis, kurią apibrėžia religinis jausmas“. Ta prigimtis, pasak Giussani, „ne tik niekada iki galo nesiatrofuos, bet visada išlaikys daugiau ar mažiau jautrią laukimo poziciją“⁵.

Toks laukimas yra neištrinamas faktas ir kiekvienas iš mūsų privalo į jį atsižvelgti kiekvieną gyvenimo akimirką, net ir tada, kai bando pabėgti. „Ar kas nors mums kada kažką pažadėjo? Tad kodėl laukiame?“⁶. Šiais žodžiais Pavese įvardino savo ir mūsų „aš“ centrą, tai, kas būdinga mums visiems: laukimą. Jis yra autentiška mūsų audinio dalis: esame sukurti kaip kažko laukimas. Mes ne tik laukiame, mes *esame* laukimas!

Viena bičiulė man parašė: „Pastebiu, kad giliai manyje esantis „aš“ laukia kažko, kas suteiktų vilties, laukia, kad galėtų išstarti: „Taip, viltis yra“. Tą akimirką, kai norėčiau pasakyti: „Nesu tokia jau tikra“, suprantu, kad esu sukurta su laukimu, kad visa tai, kuo gyvenu, atskleistų savo pozityvumą, kitaip tariant, esu sukurta vilčiai. Žinau, kad daugybę kartų ir Giussani, ir tu mums tai kartodavote ir kad parodėte, jog toks lūkestis jau yra ženklas, kad yra atsakymas. Tačiau man atrodo, kad temoku atkartoti tuos žodžius“.

Net ir tie, kam toks laukimas atrodo svetimas, kas į jį nekreipia dėmesio arba nežiūri rimtai, kas tenori prasiblaškyti arba cenzūruoti savo žmogiškumą, niekas, susidūręs su esatimi, kupina pažado, kupina to pažado reikšmingumo, nelieka abejingas: visi mato, kaip juose išsižiebia laukimas, ir turi prisipažinti, kad slapčia laukė ir jie. Taip atsitiko tiems studentams, kurie tarp dviejų izoliacijų, sklendant tokiai atmosferai, kai susitaikoma su bet koku sprendimu, gavo skrajutę iš savo kurso draugų: „Universitetas neuždarytas tol, kol mes gyvi“⁷. Tai perkeitė jų veidą, įžiebė laukimą.

Laukimas yra duotybė. Apie tai mums priminė Benediktas XVI: „Laukimas, laukti – tai matmuo, kuris apima visą mūsų asmeninį, šeimyninį ir socialinį gyvenimą. Laukimo esama tūkstančiuose situacijų, pradedant nuo pačių mažiausių ir banaliausių, baigiant pačiomis svarbiausiomis, kurios mus visiškai ir giliai įtraukia. Pagalvokime apie du sutuoktinius, laukiančius vaiko, apie giminaitį ar draugą, kuris atvyksta mūsų aplankyti iš toli; pagalvokime apie jaunuolį, laukiantį lemiamo egzamino ar darbo pokalbio rezultato; meilės ryšiuose apie susitikimą su mylimu žmogumi, atsakymą į laišką ar atleidimo priėmimą... Galima sakyti, kad žmogus gyvas tol, kol laukia, kol jo širdyje gyvena viltis. Žmogų pažinsi iš to, ko jis laukia: mūsų moralinė ir dvasinė „padėtis“ pamatuotina tuo, ko laukiame, tuo, kuo viliamės“⁸.

Laukimas – tokia esminė mūsų „aš“ dalis, kad net ir pačios baisiausios, skaudžiausios, prieštarlingiausios situacijos negali jos iki galo panaikinti; net ir tomis aplinkybėmis, kuriomis būtų visiškai pagrįsta nieko nebelaukti, laukimas vis tiek liudija apie save: „Mano laikas visada užpildytas, bet nuo ryto iki vakaro fone stūkso laukimas“⁹, rašė Dietrich Bonhoeffer iš Berlyno Tegel kalėjimo, kur sėdėjo nuo 1943 iki 1945 metų ir buvo pakartas už pasipriešinimą nacių režimui. Jis neiššvaistė nė minutės, o fone augo laukimas.

Niekas negali paneigti šios elementarios ir nenuginčytinos akivaizdybės: mes esame kažko laukimas. Remdamasis Kafkos pasakojimu, ispanų rašytojas Gustavo Martin Garzo kalba apie mūsų laukiančią širdį,

⁴ B. Brecht, „Tiems, kurie ateis“ (it. *A coloro che verranno*), vv. 30-33, in Id. *Poesie II (1934-1956)*, Einaudi, Turinas 2005, p. 311.

⁵ L. Giussani, „Gyvenimo įvykis, tai yra istorija“ (it. *Un avvenimento di vita, cioè una storia*), sudarė C. Di Martino, EDIT, Roma 1993, p. 41.

⁶ C. Pavese, „Profesija – gyventi“ (it. *Il mestiere di vivere*), Einaudi, Turinas 1952, p. 276.

⁷ <https://www.ateneostudenti.it/2020/11/01/luniversita-non-e-chiusa-finche-noi-viviamo/>

⁸ Benediktas XVI, „Viešpaties Angelo malda“, 2010 m. lapkričio 28 d.

⁹ D. Bonhoeffer, „Rezistencija ir pasidavimas“ (it. *Resistenza e resa*), Queriniana, Brescia 2002, p. 146.

kaip apie „gyvūną, kuris prašo to, ko nesugebame sukurti, tačiau primygtinai reikalauja, kad tai padarytume“¹⁰. Taip pat Iribarren laikosi tos pačios krypties ir rašo: „Ir kaip gali būti, / - klausiu savęs, žvelgdamas į gyvenimą, bėgantį / link pajūrio, – kad nepaisant / žiaurių niokojimų, kuriuos mums užkaria laikas, nenurimsta nė trupučio / ir neduoda mums ramybės / nė sekunde, tos nenumaldomos svajos apie neįmanomą“¹¹.

2. Meilė sau

Dėmesio, šis laukimo faktas, nors ir imponuojantis bei objektyvus, nėra paskutinis žodis. Kitaip tariant, jis turi būti pripažintas, priimtas, įvertintas. Todėl tai tampa iššūkiu mūsų protui ir laisvei. Toks ir yra mūsų kaip žmonių didingumas: laukimas yra mūsų prigimtyje, tačiau įvairiausiais būdais, kaip jau minėjome, galime gyventi, tarsi jo nebūtų, išsiblaškę, apsimesdami, kad jo nėra; jis yra, bet mechaniškai savęs neprimeta.

Gal kažkam pasirodys, kad faktas, jog laukimo, kuriuo esame, akivaizdumas savęs neprimeta, bet turi būti mūsų pripažintas, yra eilinė komplikacija; lygiai taip pat galėtų atrodyti, kad mes ne tik savo jėgomis negalime jam atsakyti, bet ir negalime juo atsikratyti. Tačiau jei liekame ištikimi savo patirčiai, suprantame, kad mums visiškai neapsimoka išrauti laukimo iš savo esybės audinio ir visa laimė, kad pastangos nuslopinti laukimą bus galiausiai vis tiek bevaisės. Čia ir vėl puikiai viską paaikšina Pavese: „Laukti reiškia vis dar kažką veikti. Nieko nelaukti yra baisu“¹². Kiekvienas gali tai patikrinti, kai atsibunda ryte ir nieko nelaukia. Tomis akimirkomis turime sau prisipažinti, ar geriau atsibusti kažko laukiant, ar atmerkti akis dienos pradžioje nieko nesitikint.

Laukimas, kurio niekas nesugeba išrauti iš savo širdies, kiekvieną rytą mums siūlo alternatyvą, kuri kviečia įsitraukti laisvę: tą dalyką, kuris apibrėžia mūsų kaip žmonių didingumą. Kokia ta alternatyva? Arba į laukimą pažvelgti rimtai, arba nekreipti į jį dėmesio. Mūsų pasirinkimas niekada nėra savaime suprantamas. Todėl ir esame laisvi. Vienas žmogus man parašė: „Tai – pirmas kartas, kai bandau atsakyti į klausimus, kuriuos mums užduodi prieš Rekolekcijas ar asamblėjas, nes tai – pirmas kartas, kai į save pažvelgiau taip rimtai, kad suprasčiau, jog klausimas „Ar yra viltis?“ yra skirtas būtent man, o ne „visiems kitiems“, kad atsakytų jie. Supratau, kad esu savo gyvenimo veikėja“.

Mūsų laisvės drama, vykstanti kiekvieną dieną, puikiai aprašoma „Džordžo Grėjaus“ „Spūn Riverio antologijoje“:

„Daugelį kartų tyrinėjau marmurą,
kuriame man iškalta laivė susklistom burėm.
Iš tikrųjų ji vaizduoja ne mano skirtį, bet mano gyvenimą.
Meilę man siūlė, bet bijojau jos vylių.
Liūdesys beldėsi į duris, bet bijojau jas atverti.
Savimeilė graužė mane, bet rizikos vengiau.
Ir vis dėlto labiausiai ieškojau prasmės.
Dabar žinau, kad privalom pakelti bures
ir ieškoti savos skirties vėjo,
kad kur nors vestų laivę.
Ieškant gyvenime prasmės, galima išprotėti,
bet gyvent be prasmės – tai kankynė,

¹⁰ G.M. Garzo, „Gerbiamas Franz Kafka“ (isp. *Estimado Franz Kafka*), „El Pais“, 2020 m. spalio 25 d.

¹¹ Y cómo puede ser / —me digo, viendo pasar la vida / hacia la playa—, que, pese / a las devastaciones inclementes / que el tiempo / nos inflige, / no se amortigüe un ápice / siquiera, no nos dé tregua / un segundo, / este incesante / soñar con lo imposible» (K.C. Iribarren, „Žiauri vasara“ (isp. *Verano cruel*), in Id., „Seguro que esta historia te suena“, op. cit., p. 330-331).

¹² C. Pavese, „Profesija – gyventi“ (it. *Il mestiere di vivere*), op. cit., p. 292.

grynas nerimas ir troškimai migloti.

Laivė ilgisi jūros, bet jūroj baisu jai“.¹³

Esame tarsi laivė, kuri ilgisi jūros, negali jos nesiilgėti, nes toks troškimas yra jos dalis, tačiau jos bijo. Tuomet prasideda kova: leistis vedamai jūros ilgesio, prasmingo gyvenimo troškimo, arba atsitraukti, pasitenkinti, nerizikuoti, pasiduoti netikėtumų baimei.

Apie tokią pagundą atsitraukti nuo savo žmogiškumo, bijoti ir todėl vengti netikėtumų, pasilikti tarsi „laivė susklyaustom burėm“, mums kalba Jėzus palyginime apie talentus.

„Bus taip, kaip atsitiko vienam žmogui, kuris, iškeliaudamas į svetimą šalį, pasišaukė tarnus ir pavedė jiems savo turtą. Vienam jis davė penkis talentus, kitam du, trečiam vieną – kiekvienam pagal jo gabumus – ir iškeliavo. Tas, kuris gavo penkis talentus, tuojau nuėjęs ėmė verstis ir pelnė kitus penkis. Taip pat kuris gavo du talentus, pelnė kitus du. O kuris buvo gavęs vieną, nuėjo, iškasė duobę ir paslėpė šeimininko pinigus. Praslinkus nemaža laiko, anų tarnų šeimininkas grįžo ir pradėjo daryti su jais apyskaitą. Atėjo tas, kuris buvo gavęs penkis talentus; jis atnešė kitus penkis ir tarė: 'Šeimininke, davei man penkis talentus, štai aš pelniau kitus penkis'. Šeimininkas atsakė: 'Gerai, šaunusis ir ištikimasis tarne! Kadangi buvai ištikimas mažuose dalykuose, aš tau pavesiu didelius. Eikš į savo šeimininko džiaugsmą!' Taip pat tas, kuris buvo gavęs du talentus, atėjęs pasakė: 'Šeimininke, davei man du talentus, štai aš pelniau kitus du'. Šeimininkas tarė: 'Gerai, šaunusis ir ištikimasis tarne! Kadangi buvai ištikimas mažuose dalykuose, aš tau pavesiu didelius. Eikš į savo šeimininko džiaugsmą!' Prisiartinęs tasai, kuris buvo gavęs vieną talentą, sakė: 'Šeimininke, aš žinojau, kad tu – žmogus kietas: pjauni, kur nesėjai, renki, kur nebarstei. Pabijojęs nuėjau ir paslėpiau tavo talentą žemėje. Še, imkis, kas tavo'. Šeimininkas jam atsakė: 'Blogasis tarne, tinginy! Tu žinėjai, kad aš pjaunu, kur nesėjau, renku, kur nebarsčiau. Taigi tau reikėjo leisti mano pinigus į apyvartą, ir sugrįžęs aš būčiau gavęs juos su palūkanomis. Todėl atimkite iš jo talentą ir atiduokite tam, kuris turi dešimt talentų. Kiekvienam, kas turi, bus duota, ir jis turės su pertekliumi, o iš neturinčio bus atimta ir tai, ką jis turi. Šitą netikusį tarną išmeskite į tamsybes. Ten bus verksmas ir dantų griežimas“¹⁴.

Šeimininkas priekaištauja tarnui, kuris iš baimės nutaria nerizikuoti. Jėzus sako, kad tik tas, kas rizikuoja, gali pelnyti gyvenimą. Išties, palyginimas baigiasi šitaip: „Kiekvienam, kas turi, bus duota, ir jis turės su pertekliumi, o iš neturinčio bus atimta ir tai, ką jis turi“. Jėzus puikiai pažinojo žmogaus prigimtį ir pagundą nerizikuoti, įkelti irklus į valtį ir patogiai pasilikti krante. Tačiau kas gyvenime nerizikuoja, kas nerizikuoja savimi, kad pelnytų prasmę, liks be nieko, tuščiomis.

Rimtas žvilgsnis į savo likimą, į gyvenimo pilnatvės alkį ir troškulį, yra pirmasis meilės sau ženklas, ir tai visiškai nėra savaimė suprantama. Išties, savo reikmes ar poreikius „neišvengiamai jaučiame ir skundžiamės, vaitodami iš skausmo, [...] kai į juos neatsakoma, bet paprastai į juos rimtai net nežiūrim“¹⁵, neskiriame jiems dėmesio, kurio jie reikalauja, nesekame ta kryptimi, kurią jie mums nurodo.

Ko reikia, kad įgautume tokios meilės sau, kuri leistų rimtai pažvelgti į savo troškimus, į savo poreikius? „Meilė sau reikalauja neturto“, kalbėjo Giussani studentams 1983-aisiais. „Todėl Kristus pasakė: „Palaiminti turintys vargdienio dvasią“ arba „Palaiminti alkstantys ir trokštantys teisumo“; nes [meilė sau] nėra prisirišimas prie to, ką nusprendėme patys, bet prie to, kas mus apibrėžia; tai pripažinimas to, kas mus apibrėžia, be jokio mūsų įsikišimo sprendžiant, kas tai yra. Todėl meilės poreikis, asmeninio išsipildymo poreikis, draugystės poreikis yra nepalyginamai daugiau ir giliau, apie tai reikia klausytis ir tuo rūpintis rimtai, ir tam neprilygsta visi tie kaprizai, kurių būname kupini, kai norime kokio objekto, kurį patys sugalvojame, įsivaizduojame ar pasirenkame“¹⁶.

Taigi, meilė sau neturi nieko bendro su savimeile: ji mus atverta ir leidžia atrasti mus sudarančius poreikius, mūsų autentiškas reikmes, niekuo neپردengtas ir neribotas. Kas išties turi vargdienio dvasią? „Tas, kas neturi nieko, išskyrus vieną dalyką, kuriam ir dėl kurio buvo sukurtas, kitaip tariant, begalinį polėkį

¹³ E. Lee Masters „Spūn Riverio antologija: epitafijos“, Adrena, Vilnius 2000.

¹⁴ Mt 25, 14-30.

¹⁵ L. Giussani, „Žmonės be tėvynės. (1982-1983)“ (it. *Uomini senza patria (1982-1983)*), Bur, Milan 2008, p. 295.

¹⁶ Ten pat, p. 296.

[...]: nesibaigiantį laukimą. Tas laukimas yra nesibaigiantis ne dėl to, kad laukiame milžiniškos krūvos dalykų; ne, [dvasios vargdienis] nesitiki nieko [iš konkrečių, nuviliančių dalykų], bet išgyvena beribį atvirumą [...] [atrodytų tarsi prieštarą]. Kaip sakoma Clemente Rebora eilėraštyje [...]: „Nieko nelaukiu...“, o vis tiek [...] gyvenu su įtampa“¹⁷. Toks yra žmogaus autentiškumas, gyventi su įtampa, siekiant kažko, ko dar nežinome, tačiau kas mus apima nuo galvos iki kojų.

Žmogus yra laukimas, tokia mūsų prigimtis, tačiau ko laukiame? Žmogaus širdis yra begalybės laukimas, beribis laukimas. Dvasios vargdienis yra tas žmogus, kuris laukia, siekia kažko, ko galbūt dar nežino, ko negali pamatuoti, bet tai jį sudaro ir taip traukia, kad neįmanoma atsisipirti.

Nėra paprasta susitikti tokių žmonių, kurie pastebėtų žmogiškumo visumą, o ne siaurą jo dalį. Dar dabar atsimeinu, kokį įspūdį man padarė Giussani: jis žiūrėjo į žmogiškumą su tokiu gebėjimu apkabinti visa tai, iš ko jis sudarytas, kad man kildavo noras lygiai taip pat apglėbti save. Žinojimas, kad yra žmogus, kuris taip radikaliai apkabina mano žmogiškumą, mane pripildydavo dėkingumo. Kai susitinkame kažką, kas turi tokį žvilgsnį, pasijaučiame išlaisvinti. Toliau Giussani rašo: „Rimta meilė sau yra savo beribio poreikio pajautimas, bet kartoju, tas poreikis nėra beribis dėl to, kad norime šimto tūkstančių dalykų, o tada šimto tūkstančių ir dar vieno! Jis beribis, nes neleidžia įsivaizduoti tų dalykų, kurių tau reikia: tai – poreikis!“¹⁸. Tai – laukimas! Kažin, kokią patirtį reikia išgyventi, kad galėtum išstarti šiuos žodžius! Kiekvienas iš mūsų „yra“ poreikis, beribis poreikis, kurio išraiška viršija bet kokį įmanomą įsivaizdavimą.

3. „O, kad perplėštum dangus ir nužengtum!“

Rimtas žvilgsnis į laukimą neatima paties laukimo jaudulio: kas jį išpildys? Toks laukimo jaudulys pripildo mūsų asmenį ir istoriją: mumyse yra nepanaikinamas, unikalus laukimas kažko, kas būtų be ribų, ir ne mūsų jėgoms įsivaizduoti, kaip tai išsipildys. Tai slėpinys. Nepažįstame savo laukimo objekto, jo nesulyginsi su niekuo kitu, niekuo nepamatuosi. Nelengva su tuo susitaikyti, bet tai yra žmogaus didingumas.

Nuo tada, kai pirmą kartą perskaičiau Leopardi, nebegaliu to pamiršti: „Nesugebėti būti patenkintam nė vienu žemišku dalyku“¹⁹ yra aiškiausias žmogaus didingumo ženklas. Toks žvilgsnis į žmogų yra itin retas. Daugeliui atrodo, kad negalėjimas pasitenkinti nė vienu žemišku dalyku yra tiesiog nenusisėkimas, ir jie bet ką padarytų, kad prislopintų tą laukimą, kad galėtų pasitenkinti bet kuo, kas tik pasiekiamą ranka. Tačiau kaip rašo Miguel de Unamuno, yra priešingai: „tai, kas praeina, manęs nepatenkina, [...] aš trokštu amžinybės, [...] be jos viskam aš abejingas. Man jos reikia, man jos reikia! Be jos nėra gyvenimo džiaugsmo, ir gyvenimo džiaugsmas man nieko nebereikia. Pernelyg paprasta pareikšti: „Reikia gyveni, reikia pasitenkinti gyvenimu“. O kaip su tais, kurie nepasitenkina?“²⁰.

Tas nepasitenkinimas yra užuomina apie kažką tokį didingą, kad net negalime įsivaizduoti. „Dabartinė žmogaus situacija yra grynas laukimas įvykio, kuriam jis niekaip negali pasiruošti ir kurio

¹⁷ Ten pat, p. 298.

¹⁸ Ten pat, p. 299.

¹⁹ Pateikiama pilna garsioji Leopardi ištrauka: „Nesugebėti būti patenkintam nė vienu žemišku dalyku, nė, taip sakant, visa planeta; žvelgti į neišmatuojamą erdvės platybę, pasaulių skaičių ir jų stebuklingą dydį ir galvoti, jog viskas yra maža ir menka, palyginti su savo sielos gebėjimu; įsivaizduoti begalinį pasaulių skaičių, beribę visatą ir jausti, kad mūsų siela bei troškimas yra didesni net už begalinę visatą; ir nuolatos kaltinti dalykus dėl jų nepakankamumo ir beprasmiškumo, kentėti dėl netobulumo bei tuštumos ir dėl kęsti nuobodulį man atrodo didžiausias didybės ir taurumo ženklas, kuris išvelgiamas žmogiškoje prigimtyje“ (G. Leopardi, „Mintys“ (it. *Pensieri*), LXVIII, in Id. *Tutte le poesie e tutte le prose*, Newton & Compton, Roma 1997, p. 640).

²⁰ M. de Unamuno, „Neskelbti Miguel de Unamuno ir Pedro Jiménez Ilundain laišakai“ (isp. *Cartas inéditas de Miguel de Unamuno y Pedro Jiménez Ilundain*), sudarė H. Benítez, Revista de la Universidad de Buenos Aires 3 (9/1949), p. 135, 150; cituojama p. Raniero Cantalamessa, „Skelbiame jums amžinąjį gyvenimą (1 Jn 1,2)“ (it. *Vi annunciamo la vita eterna (1Gv 1,2)*), Antrasis Advento pamokslas, 2020 m. gruodžio 11 d.

pasirodymas yra visiškai nenumatytas²¹. Mes nežinome nei kas, nei kaip atsitiks, bet laukiame. Dar daugiau, būtent to gilumoje labiausiai ir laukiame. Dabar kaip tada, prieš du tūkstančius metų.

Tą gerai pajuto Ernest Hello, kalbėdamas apie Jėzaus laikus: „Jiems belaukiant, senasis romėnų pasaulis užsiėmė įspūdinga bjaurastimi, priešingos viena kitai ambicijos skelbė karus, žemė buvo nusilenkusi Cezario Augusto skeptriui. Žemė dar nebuvo pastebėjusi, koks svarbus dalykas joje pildėsi. Apsvaiginta [...] karo ir nesutarimo triukšmo, ji nepastebėjo, koks svarbus dalykas tuo metu vyko: tylą tų, kurie laukė, jausdami gilų troškimo iškilmingumą. Žemė nieko apie tai nežinojo. Jeigu šiandien viskas prasidėtų iš naujo, žemė žinotų tiek pat, kiek tada. Nepasūtų to su tokiu pačiu nemokšišku, nekęstų to su tokia pačia neapykanta, jeigu būtų priversti tai pastebėti. Tai ta tylą, sakau, tas svarbusis dalykas, kuris *pildėsi* ant žemės paviršiaus jai nieko nežinant. Ta tylą buvo autentiškas veiksmas. Tai nebuvo neigiamą tylą, žodžių nebuvimas; tai buvo teigiama tylą, aktyvi, nepriklausomai nuo jokio kito veiksmo. Kol Oktavianas ir Antonijus ginčijosi dėl pasaulio imperijos, Simeonas ir Ana laukė. Kurių iš jų veiksmas buvo tikresnis?“²².

Benediktas XVI šitaip apibūdino tą laukimą: „Laikais prieš pat Jėzaus gimimą, Izraelyje buvo itin laukiama gimstant Mesiją, t.y. Pateptąjį, karaliaus Dovydo palikuonį, kuris pagaliau turėjo išlaisvinti [Izraelio] tautą iš bet kokios vergijos [...] ir įkurti Dievo Karalystę. Tačiau niekas niekada neišsivaizdavo, kad Mesijas gims iš tokios nuolankios merginos kaip Marija, teisiojo Juozapo sužadėtinės. Ji ir pati niekada nebūtų apie tai pagalvojusi, ir vis dėlto jos širdyje Išganytojo laukimas buvo tiks didelis, jos tikėjimas ir viltis taip liepsnojo, kad Jis joje atrado nuopelnus tapti motina. Be to, pats Dievas ją paruošė, dar amžių pradžioje. Esama paslaptingo atitikimo tarp Dievo laukimo ir Marijos laukimo, [...] visiškai pasirengusio priimti Aukščiausiojo meilės planą“²³.

Tas laukimas, kuriuo gyveno Simeonas, Ana ir Marija, nėra vien praeitis. Ne, tokioje pačioje tyloje kaip tada, pasislėpęs nuo ryškių šviesų kaip tada, tas laukimas pasilieka mūsų žmogiškumo gelmėse, mūsų širdies tyloje, mūsų „aš“ viduje. Ir toliau liepsnoja. Viena studentė parašė: „Mano žmogiškumas nuolat laukia Esaties, kuri jį išpildytų“. Tai tvirtina ir didis vokiečių poetas Rilke: „Pernelyg sutrikęs gal buvai / nuo laukimo, viskas tau tartum bylojo / apie mylimosios artumą?“²⁴. Laukimas, kuris sudaro mūsų širdį, yra laukimas esaties, kurį atsakytų, išgelbėtų, išsaugotų ir išpildytų mūsų žmogiškumą.

Kaip paskutiniame autobiografiniame romane rašo Daniele Mencarelli: „Norėčiau pasakyti savo motinai, ko man iš tikrųjų reikia, visada to paties, nuo tada, kai išrėčiau savo pirmąją raudą pasauliui. Tai, ko taip seniai noriu, nelengva apibūdinti, bandydavau tai paaiškinti sudėtingomis sąvokomis, praleidau pirmuosius dvidešimt gyvenimo metų besimokydamas kuo tikslesnių žodžių tam apibrėžti. Ir ištariau tų žodžių daug, per daug, o tada supratau, kad man reikėjo daryti priešingai, taip diena iš dienos ėmiau nutylėti po žodį, ne tokį reikalingą, perteklinį. Taip pamažu trumpinau, genėjau, kol man teliko vienintelis žodis. Vienas žodis, kad išreikščiau tai, ko aš iš tikrųjų noriu, tai, ką nešiojuos nuo gimimo, dar prieš gimstant, tai, kas mane sekioja tarsi šešėlis, ištįsęs man palei šoną. Išgelbėjimas. Šio žodžio neištariu niekam, tik sau pačiam. Bet štai tas žodis, o kartu su juo – prasmė, didesnė už mirtį. Išgelbėjimas. Man. Mano motinai kitame telefono laido gale. Visiems vaikams ir visoms motinoms. Ir tėvams. Ir visiems broliams, praėjusiems ir ateisiantiems. Mano liga vadinasi išgelbėjimas, kaip čia taip? Kam apie tai pasakyti?“²⁵.

Aukščiausias sąmoningai ir aistringai išgyventos egzistencijos taškas yra mūsų žmogiškumo šauksmas, prašymas, išskylantis iš visų laikų žmogaus gelmių, nukreiptas į neaprėpiamą Slėpinį: „O, kad perplėstum dangus ir nužengtum!“²⁶. Būtent toks, žodžiais neišreikštas prašymas yra kiekvienas mūsų nubudimas, kiekvienas dienos gestas net ir tiems, kurie nežino, kas yra tas „tu“, kurio jie laukia. „O, kad perplėstum dangus ir nužengtum!“: būtent toks yra žmogaus, kuris nenori, kad jo gyvenimas praėtų veltui,

²¹ J. Daniélou, „Esė apie istorijos slėpinį“ (it. *Saggio sul mistero della storia*), op. cit., p. 216.

²² E. Hello, „Šventųjų veidai“ (it. *Fisionomie di Santi*), „La Torre d'avorio“ – Fogola, Turinas 1977, p. 58-59.

²³ Benediktas XVI, „Viešpaties Angelo malda“, 2010 m. lapkričio 28 d.

²⁴ R.M. Rilke, „Pirmoji elegija“ iš „Duino elegijos“, iš vok. k. vertė Aldona Elena Puišytė.

²⁵ D. Mencarelli, „Viskas prašo išgelbėjimo“ (it. *Tutto chiede salvezza*), Mondadori, Milan 2020, p. 22-23.

²⁶ Iz 63,19.

proto ir meilės prašymas. Todėl Montale, kuriam buvo artimas žmogiškumas, yra pasakęs: „Laukimas – pats rafinuočiausias džiaugsmas“²⁷.

Kadangi laukiame kažko, nežinodami, kaip tai pasirodys, tai nėra protingumo, bet dėmesingumo klausimas. Būtent to ir reikia prašyti, kaip pabrėžė popiežius Pranciškus, cituodamas šv. Augustiną: „*Timeo Iesum transeuntem*” (*Sermones*, 88,14,13): „bijau, kad Jėzus praeis, ir aš Jo nepastebėsiu“. Patraukti savo interesų [...] ir išblaškyti įvairiausių formų tuštybės, rizikuojame netekti to, kas svarbiausia. Todėl šiandien Viešpats kartoja „visiems: budėkite!“ (Mk 13,37). Budėkite, būkite atidūs“²⁸.

²⁷ E. Montale, *Gloria del disteso mezzogiorno*, iš *Ossi di seppia*, in Id., *Tutte le poesie*, Mondadori, Milan 1990, p. 39.

²⁸ Pranciškus, Homilija per šv. Mišias su naujais Kardinolais, 2020 m. lapkričio 29 d.